

Francis Hallé

A Life Drawing Trees
Interview with Emanuele Coccia

A lover of trees and plants, specialist in tropical forests, and a fervent defender of primary forests, Francis Hallé is a privileged witness of the incredible wealth of nature, as well as its fragility in the face of human activity. For about sixty years, this traveling botanist has spent his life surrounded by trees. While he studies them scientifically, he also looks at these living beings with a perpetual sense of wonder. Between contemplation and methodical rigor, he draws the flowers, foliage, and architecture of trees in the notebooks that have accompanied him since the beginning, his own unique way of truly and profoundly knowing them.

The interview was created as a part of the Trees exhibition held at the Fondation Cartier pour l'art contemporain in Paris from July 12, 2019 to January 5, 2020. The conversation is taken from *Guide visiteur Nous les Arbres*, Fondation Cartier pour l'art contemporain, 2019, pp. 6- 9. Available on <https://www.fondationcartier.com/en/exhibitions/nous-les-arbres>

Base of an unidentified tree, Pakitza forest, Peruvian Amazon, 2012. Pencil and ink on paper, 30 x 42 cm.
Collection of Francis Hallé, Montpellier. © Francis Hallé

Francis Hallé

Žijem kreslením stromov.
Rozhovor s Emanuelom Cocciom

Milovník drevín a bylín, odborník na tropické lesy a zanieteny ochranca pralesov Francis Hallé (1938) je privilegovaným svedkom neuveriteľného bohatstva prírody, ako aj jej krehkosti voči ľudskej činnosti. Ako botanik-cestovateľ žije už asi šesťdesiat rokov obklopený stromami. V rámci vedeckého skúmania si tieto živé bytosti prezerá s nekonečným úžasom. Kreslí kvety, lístie, ba aj architektúru stromov. Sebe vlastným a jedinečným spôsobom ich tak na základe skutočného a hlbokého poznania zachytáva do skicárov, ktoré ho od začiatku sprevádzajú.

Emanuele Coccia: *Cestovali ste po celom svete, trávili ste čas v tropických pralesoch pozorovaním a kreslením tisícov stromov do svojich skicárov. Nedokážem si ani len predstaviť to množstvo druhov stromov, ktoré musíte mať uložené v pamäti. Som však zvedavý, aká je vaša prvá spomienka na strom.*

Francis Hallé: Mal som štyri roky a Francúzsko obsadili Nemci. Naša rodina nemohla zostať v Paríži. Prestaňovali sme sa štyridsať kilometrov za hlavné mesto, kde sme našli útočisko na asi hektár veľkej plochy lesa a záhrady. Bolo nás deväť – moji rodičia, bratia a sestry. Vďaka tomuto pozemku sme si počas vojny nielen veľmi dobre žili, ale zvládli sme pomôcť aj našim susedom. Spomínam si, že vďaka kúsku lesa a malej zeleninovej záhradke sme dokázali uspokojiť všetky naše potreby. Hlavne si spomínam na nevelký gaštan, na ktorý som rád liezol. Po dosiahnutí vrcholu jedného stromu sa potom dalo jednoducho vyšplhať i na korzickú borovicu vysokú najmenej štyridsať metrov. Stromy pre mňa boli niečo ako jednoduché, prívetivé cesty. Poskytovali

Francis Hallé, *Sophora Japonica*, Garden of the Fondation Cartier pour l'art contemporain, Paris, 2019. Ink and watercolor on paper, 42 x 30 cm. Created for the Fondation Cartier pour l'art contemporain. Collection of Francis Hallé, Montpellier. © Francis Hallé

pohľad na celú krajinu, spôsob, ako sa pozeráť na svet zhora. Všetka práca, v ktorej som sa ne-skôr venoval horným radom konárov a listovej pokrývke stromov, je prepojená so spomienkami na moje detstvo.

Emanuele Coccia: *Bolo to obdobie, keď ste sa rozhodli venovať svoj život stromom?*

Francis Hallé: To sa stalo až dlho po tom. Keď som nastúpil na parížsku Sorbonnu, rastliny ma nezaujímali, skôr zvieratá, mimochodom, asi tak ako 99 percent študentov. Dnes mám zvieratá rád, ale nemôžem ich brať vážne, pretože sú neustále v pohybe. Poviem dokonca niečo navyše: sám som zviera, a keď mi jedno ukážete, aj keď nebudem vedieť, o aký druh ide, budem schopný na ňom rozpoznať veľa vecí. Nie som zoológ, ale viem, ako sa zviera pohybuje, dokážem rozpoznať jeho prednú a zadnú časť, labky, viem, ako sa správa, že má dva identické profily, pravý a ľavý. Viem aj to, že keď mu dám jedlo, bude šťastný, a keď zatlieskam rukami, bude mať strach a utečie. Ako študent som býval kúsok od bulváru Raspail. Na balkóne mi rástla malá rastlina, aj keď som sa o ňu nestaral. Nevedel som, čo to bolo, ani to, že taká vec by mohla mať svoje meno. Rastlina prežila vďaka parížskemu dažďu. Sledoval som, ako v priebehu roka rastie, ako sa na nej tvoria krásne kvety s nádychom čistej a prísnej estetiky, i to, že má semenka a dokáže sa ďalej reprodu-

kovať. Nasledujúci rok táto rastlinka vyrástla vo všetkých kvetináčoch. Bolo to magické! V tom čase som si myslel, že stromy musia mať listy. Počas štúdia som pochopil, že niektoré druhy nemusia. Mnoho stromov v trópech listy nemá a napriek tomu sú stále nažive. Vtedy som si uvedomil, že rastliny sú oveľa zaujímavejšie ako zvieratá. Nevedel som o nich nič, všetko som začal len objavovať.

Emanuele Coccia: *Môžeme teda povedať, že pri stromoch ste zažili taký druh údivu a estetického precítania, aké by vo vás zvieratá neboli schopné vyvolať?*

Francis Hallé: Presne tak. Pre mňa sú stromy oveľa krajšie ako zvieratá. Zvieratá sú špinavé, hlučné, a keď zomrú, veľmi páchnu. Keď odíde strom, zápach z neho nie je taký hrozny, pretože jeho molekuly obsahujú menej síry. Zaujímalo by ma, či náš počiatočný vzťah k stromom je skôr estetický ako vedecký. Keď narazíme na krásny strom, je to mimoriadna vec.

Emanuele Coccia: *To, že ich považujete za také výnimočné, vo vás vyvolalo túžbu ich kresliť?*

Francis Hallé: Môj starý otec si vždy robil skice stromov, ale len pre vlastné estetické potešenie. Bol Parížan tak ako ja, ale pracoval v Bretónsku. Svoj život strávil kreslením, maľovaním a rytím scenérií z tohto regiónu. Ja som svoj život trávil kreslením stromov, ale s o niečo iným zámerom, aj keď tu existuje jasné spojenie. Miloval som svojho deda. Kresba je pre mňa bežným spôsobom zobrazovania vecí.

Emanuele Coccia: *Botanici vlastne vždy potrebovali určité estetické prepojenie.*

Francis Hallé: Botanici vždy kreslili. Videl som niekoľko nádherných zbierok starých kresieb rastlín na univerzite v Padove! Zdá sa mi, že entomológovia tiež kreslili, aj keď dnes využívajú fotografovanie. Fotografické médium sa v botanike používať nedá, pretože nedokáže oddeliť rastliny od ich životného prostredia. Ďalším oveľa dôležitejším dôvodom je to, že stromy sú extrémne komplexné, obrovské štruktúry. Vyfotenie stromu za 1/50 sekundy nie je adekvátne, ak ho chcete naozaj dobre spoznať. Pracujem hlboko v lese a na nakreslenie stromu niekedy potrebujem celé doobedie. Chodím okolo neho, prezerám si ho spredu, z boku, zospodu i zhora. Všetky uhly pohľadu sú dobré. Na myseľ mi prichádzajú otázky a odpovede sa mi objavujú pred očami. Zoznámiť sa so stromom si vyžaduje čas a fotografia je naozaj príliš rýchle médium. Keď kreslím strom a zaznamenávam externý vzhľad rastlín, cítim, že niekam patrí, že vtedy naozaj robím to, čo tu na Zemi robiť mám. Zabúdam pri tom na čas.

Emanuele Coccia: *Strácate prehľad o čase, pretože kreslíte stromy tak detailne? Robíte si skice, než sa pustíte do samotnej kresby?*

Francis Hallé: Vonku si veci načrtnem ceruzkou do skicára a pridám k tomu zopár poznámok. Na začiatku kariéry som používal malé skicára, ktoré som našiel v krajine, v ktorej som práve bol. Kupoval som ich v obchodoch s potrebami pre školy, na rohoch ulíc, ale tieto bloky boli dosť vetché. V dnešnej dobe a so skúsenosťami, ktoré mám, dávam prednosť použitiu hrubého bieleho papiera vo veľkých skicároch s magnetickou sponou. Keď sa vrátim do tábora, alebo keď som v laboratóriu pri stole, dám všetky skice a poznámky dohromady. Niektoré kresby načrtnem fixkou, iné perom. V teréne nikdy nemaľujem farbami, je to takmer nemožné. Farbu pridávam, až keď sa vrátim domov. Maľovať akvarelom, keď ste v daždi v tropickom lese, nie je veľmi praktické. Dokážem to, ale potrebujem na to tie správne podmienky. Pôvodne boli všetky tieto kresby tak trochu náhodné, ale postupne som ich dokázal kategorizovať do zložiek podľa jednotlivých čeľadí. Bolo pre mňa veľmi zaujímavé zoradovať všetky tie druhy napríklad z rodu astrovité (Asteraceae), zimozeleňovité (Apocynaceae) alebo fialkovité (Violaceae), ktoré som na cestách kreslil.

Emanuele Coccia: Vaše skicáre, ktoré sú naozaj výnimočné, pripomínajú skicáre, ktoré používali antropológovia ako svoje pomôcky v devätnástom a dvadsiatom storočí. Ale tie vaše nesú svedectvo o ríši rastlín. Je pozoruhodné, že rastliny vnímate na rovnakej úrovni ako ľudské bytosti.

Francis Hallé: Jedno mi je ľúto, a to, že ma ľudia považujú iba za botanika. Nechcel by som sám seba nazývať etnografom a nedomnievam sa ani, že som umelec. Ale keď som na cestách, vždy sa zaujímam tak o krajiny, ktoré navštevujem, ako aj o rastliny, ktoré tam rastú. Fascinujú ma tropické krajiny. Sú to najmenej známe oblasti, a pritom ide o tie najzaujímavejšie regióny na planéte. Pojem času je napríklad odlišný medzi oblasťami v trópoch a tými v Európe. Čas tam nemá ten istý význam. Som Európan, žijem a vnímam svoju minulosť, prítomnosť i budúcnosť. Zdá sa to byť samozrejmosťou, len potom mám problém pochopiť, že môj africký alebo ázijský partner vníma čas inak. U nich je všetko cyklické. Veci a udalosti sa tam pravidelne opakujú. Hneď ako to pochopíme, náš dialóg sa absolútne mení.

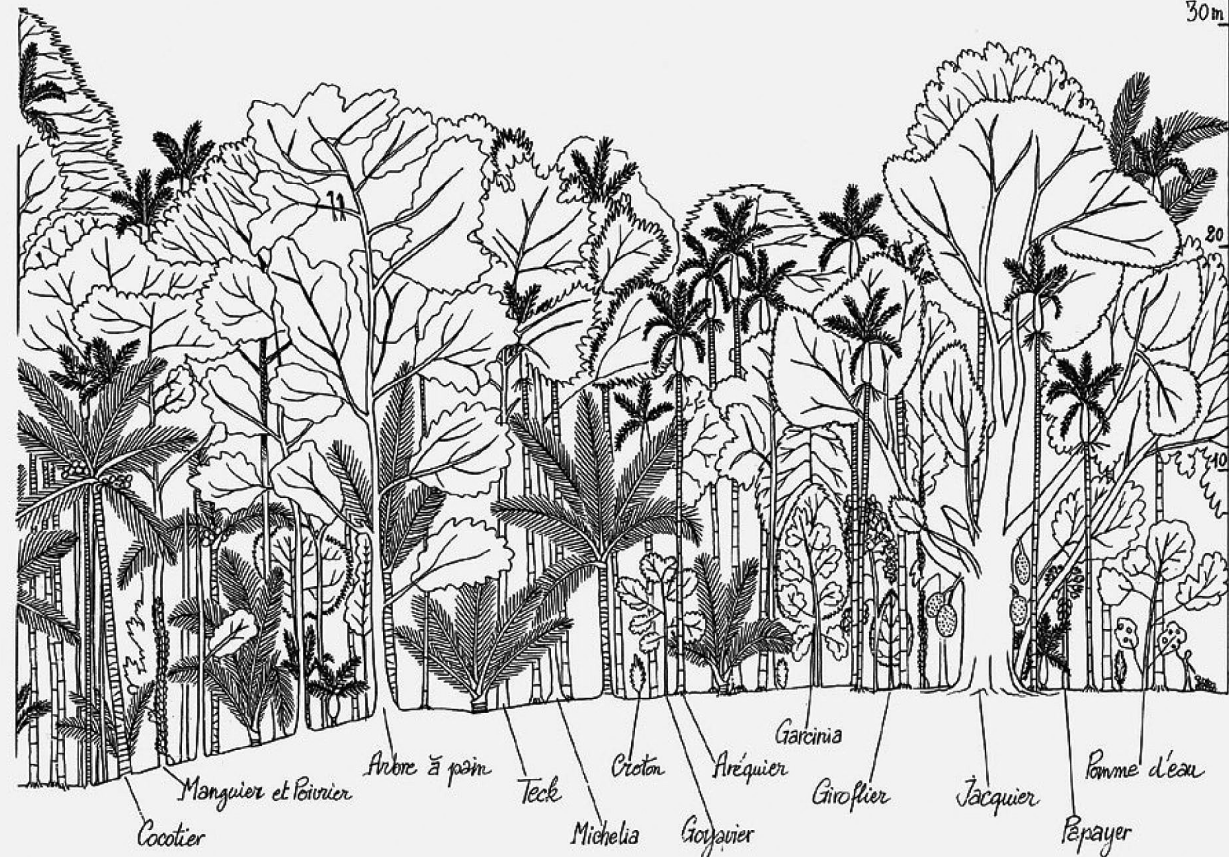
Emanuele Coccia: *Indonézia, Gabon, Galapágy a ich ostrovy, Malajzia, Tasmánia, Thajsko... Cestovali ste po celom svete, pozorovali a kreslili ste stromy. S čím najzaujímavejším ste sa na cestách stretli? Ako si vyberáte stromy, ktoré potom kreslíte?*

Francis Hallé: Stromy hodnotím a posudzujem podľa toho, kde práve som: Afrika, Amerika alebo Ázia. V Afrike milujem moabi, v Amerike kaučukovník, v Ázii durian. V Európe som si zatiaľ obľúbený strom nenašiel. Zameriavam sa hlavne na kreslenie stromovej architektonickej štruktúry. Keď som v lese, vždy začínam s ideálnym stromom, takým, ktorý nie je ani príliš mladý, ani príliš veľký, ale ktorý odhaľuje čo najviac zo svojej architektúry. V dažďovom pralesi je tento proces pomerne jednoduchý, pretože tam existuje veľa mladých stromov. Rýchlo si uvedomíte, že aj keď je strom mladý, jeho tvar nie je nikdy náhoda. Každý druh má svoj vlastný „architektonický model“. To znamená, že strom rastie a vyvíja sa na základe určitého genetického programu, ktorý sa opiera o tri princípy. Prvým je systém rastu konárov na kmeni, ktorý môže byť kontinuálny, inými slovami rytmický, keď sa každý rok pridá nová úroveň konárov, alebo môže byť nepravidelný. Alebo nemusí dokonca existovať vôbec, pretože mnoho stromov proste konáre nemá, napríklad také palmy. Druhým princípom je orientácia konárov na strome. Môžu byť orientované vertikálne, šikmo alebo horizontálne. Do tretice je to poloha kvetov. Ide o terminálnu polohu, keď sa ich nosná os končí v hlavičke kvetu, alebo polohu bočnú, čo znamená, že rastu hlavnej nosnej časti nič nebráni; inými slovami, rastlina má možnosť nekonečného rastu. Je to veľmi jednoduché. Vďaka týmto trom princípom získate základ nekonečnej kombinatoriky. Architektúra stromov, ktorú poznáme dnes pri približne 100 000 druhoch stromov, využíva len dvadsaťštyri modelov, aj keď počet možných kombinácií je pravdepodobne veľmi veľký. Na akýkoľvek strom sa pozriete, zobrazí sa vám jedna z týchto architektonických štruktúr. Výzvou by bolo nájsť taký strom či rastlinu, ktoré nie sú v súlade ani s jedným z týchto vzorov!

Emanuele Coccia: *V sedemdesiatych rokoch minulého storočia, keď ste sa začali zaujímať o architektonické analýzy stromov, existovalo o tejto téme len veľmi málo poznatkov. Kde ste získali nápad študovať práve túto oblasť?*

Francis Hallé: Keď som dokončil štúdium, bol som botanikom, stúpencom Linného.¹ Aby som dokázal jednotlivé rastliny identifikovať, potreboval som vidieť ich kvety a plody. Bez toho som nemohol nič. Keď som v roku 1966 dorazil na Pobrežie Slonoviny, boli tam nádherné pralesy, ale nespozoroval som žiadne kvety ani plody. Ak tam aj nejaké boli, nachádzali sa vo výške asi

1 Carl Linné (1707 – 1778) bol švédsky prírodovedec a autor všeobecnej klasifikácie prírodných bytostí (rastliny, zvieratá a minerály) podľa binomiálneho systému pomenovania rastlinných a živočíšnych druhov dvoma menami, z ktorých prvé označuje rod, druhé druh. Je jedným zo zakladateľov modernej botaniky.

Francis Hallé, Strangler fig, Pakitza forest, Peruvian Amazon, undated. Pencil and ink on paper, 42 × 30 cm. Collection of Francis

60 metrov, čiže boli neprístupné, a tie, čo popadali na zem, boli hnilé a poškodené, takže ich nebolo možné identifikovať. Bolo to neuveriteľné. Jedného dňa som sa stretol so zástupcom dedinky Baule a spýtal som sa ho, ako sa nazýva tamten veľký strom. „To je framir.“² „A ako to viete? Videli ste jeho kvety?“ Začal sa smiať. „Framir a kvety? Tie ma netrápia. Ja ani neviem, či framir kvety má.“ Bol to pozoruhodný botanik, ale určite nebol zástancom Linného, pretože on na identifikáciu stromu kvety ani plody nepotreboval. Pokračoval: „Pozrite sa, toto je framir, toto dabema a tamten essia. Jednoducho vidíte, že nie sú rovnaké.“ Takže aký bol medzi nimi rozdiel? Ich architektúra. V ten deň som zažil skutočné intelektuálne a vedecké osvietenie. Botanikom môžete byť i bez toho, aby ste boli stúpencom Linného. Od tej chvíle som dokázal hovoriť o evolúcii čeladi rastlín. Existujú tropické predkovia drevín, ktorých väčšina potomkov existuje vo forme tráv v podobe vyvinutých, vylepšených a sofistikovaných druhov vo vysokých zemepisných šírkach. Tento vývoj nájdete v 90 percentách čeladi rastlín.

Emanuele Coccia: *Pružnosť, ktorá je špecifická pre svet rastlín, v živočíšnej ríši neexistuje. Často som premýšľal, prečo tento architektonický model, pružný v tom zmysle, že sa týka „štruktúry“, zostal po celé stáročia takým neviditeľným, či už pre Carla Linného alebo pre iných prírodovedcov a botanikov.*

2 Známy tiež ako mandľovník z Pobrežia Slonoviny (pozn. red.).

Francis Hallé: Nevieam, prečo sa toto za čias Linného neštudovalo. S ohľadom na našu éru mám však pocit, že sa očakáva, že všetko „vedecké“ bude veľmi zložitú. Čím je predmet skúmania zložitejší, tým viac je považovaný za intelektuálne legitímny. Povedali mi, že to, čo robím, nie je seriózná záležitosť, že pracujem voľným okom a že tú istú prácu mohli vykonávať i v sedemnástom storočí. A to je pravda! Nie je náročná: môj materiál je vlastne iba ceruzka a papier. Používam ich na náčrt architektúry. Na to, aby sa tým súčasná veda zaoberala, je to príliš jednoduché. Chcem tým povedať, že pozorovanie architektúry stromov ma neskôr priviedlo ku komplexnejším genetickým otázkam.

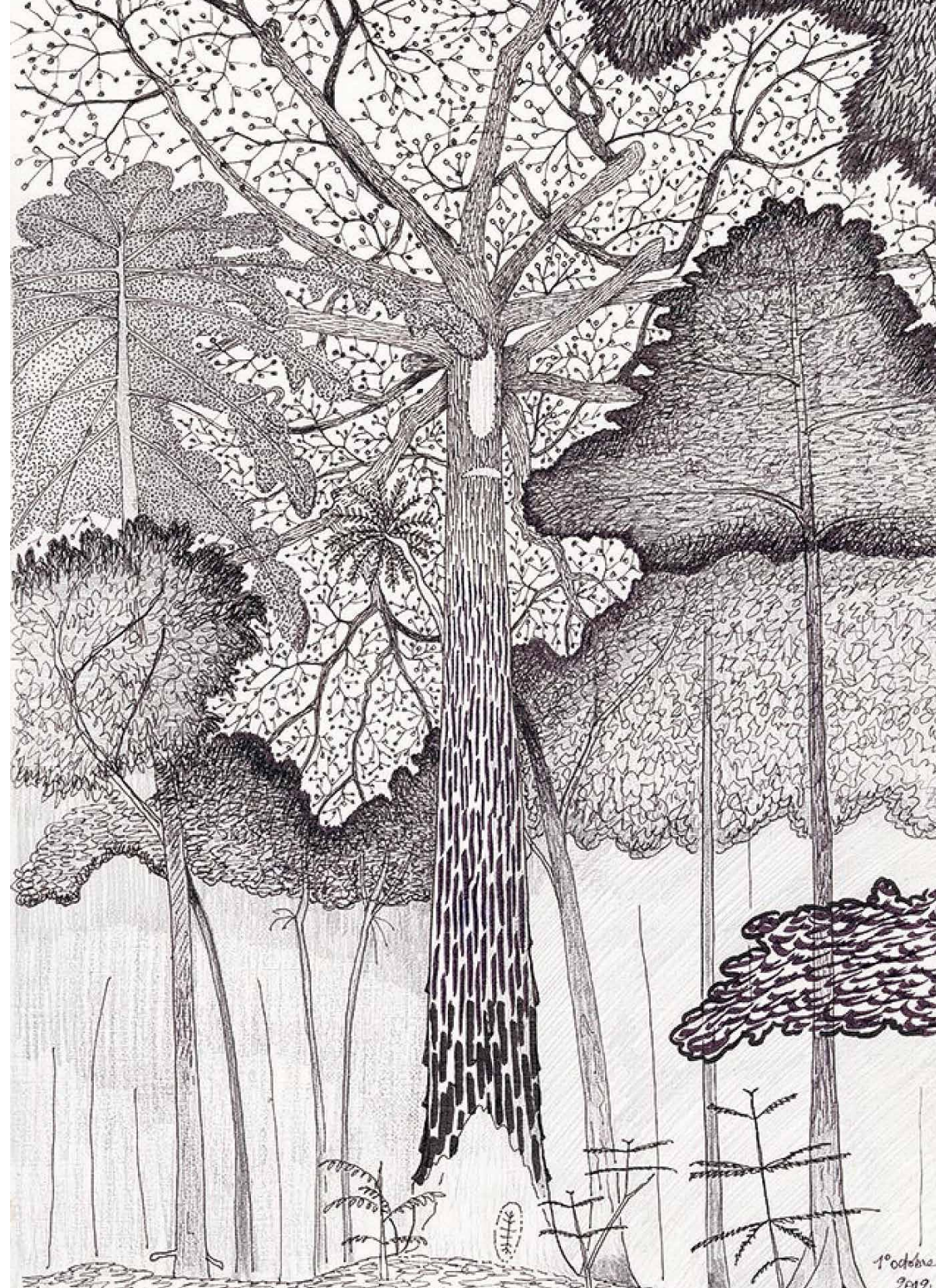
Emanuele Coccia: *Presne tak, a tým, že stromy pozorujete, ste tiež prispeli k poznaniu fenoménu opakovania sa.*

Francis Hallé: Už Jean-Henri Fabre sa procesom opakovania zaoberal a pozoroval ho. Bol autorom diela *Rastliny – náuka o botanike pre môjho syna*,³ v ktorom vysvetľuje, že stromy sú kolonisti. Darwin si to tiež všimol. Potom sa na všetko zabudlo. Dnes vieme, že architektúra veľkého starého stromu v sebe často zahŕňa proces opakovania. Pripusťme, že je dosť znepokojujúce, ako môže mladý strom vyrastať zo starého! Keď hovoríme o určitom opakovaní, nehovoríme o semienkach, ktoré vyklíčia, ale o púčiku, ktorý sa prebúda: na stonke sa tvoria lístočky, korene zakotvia v kôre a nad zem sa dostanú veľmi rýchlo. Potom rast opakuje samotný architektonický model jednotlivých druhov a strom nositeľ sa stáva kolonistom. Naši predkovia dávno pochopili parazitárnu povahu pučania a vyhánania a z toho sú odvodené pojmy uvádzané v rôznych európskych jazykoch: „gourmand“ (labužník, maškrtník) vo francúzštine, „sucker“ (výhonok, odnož, prísavka) v angličtine, „succhione“ (odnož, parazit) v taliančine či „chupón“ (parazit, príživník) v španielčine. Pri tomto opakovaní rozlišujeme dva druhy drevín: „unitárne“ a „klonálne“. Unitárne dreviny toto opakovanie nevykazujú, čo znamená, že ich rast je v rámci architektonického modelu obmedzený. Majú jednoduchý tvar a sú esteticky atraktívne, často sa používajú na dekoratívne účely. Čo sa týka klonálnych drevín, opakovanie sa u nich vyskytuje hojne. Sú modernejšie, nie sú také krásne ako unitárne druhy, ale predovšetkým oveľa dlhšie žijú. V Tasmánii je jeden veľmi slávny ker známy ako *Lomatia tasmanica*. Má asi 43 000 rokov a v čase, keď sa prvýkrát objavil, existovali dva ľudské rody: *Homo sapiens* a neandertálc. Vtedy sa stal klonom na území dlhom tri kilometre. Nielenže tento ker ešte stále žije, on nie je vôbec starý. Ak ho necháme na pokoji, bude aj naďalej žiť a reprodukovať sa; dôvod na jeho vyhynutie neexistuje. To je fascinujúce! Ide o príklad nesmrteľného stromu schopného prežiť aj klimatické zmeny? Na túto otázku odpoveď zatiaľ neexistuje, čo nás vedie k úplnému prehodnoteniu pohľadu na život.

Emanuele Coccia: *Je úžasné, že ste nám ukázali niečo, čo je také podstatné a zároveň také krásne. Botanika nám môže a mala by nám poskytovať úplne inú víziu života, najmä keď sa biológia i naďalej sústreďuje na zvieratá.*

Francis Hallé: V skutočnosti je biológia takmer úplne sústredená na ľudské bytosti. Zvieratá umožňujú viacerým zoológom veci chápať a experimentovať s nimi tam, kde sa to nedá realizovať s ľuďmi. Myšlienka, že zvieratá umožňujú porozumieť ľudským bytostiam, je stará a siaha až do gréckeho staroveku, k Aristotelovi. Pri rastlinách som od tohto odbočenia od témy chránený. Rastlina predstavuje absolútnu inakosť, pokiaľ ide o ľudí. Okrem toho sa nepohybuje a nerobí žiadny hluk. Preto je prirodzene považovaná za životnú formu bez väčšieho záujmu.

3 FABRE, Jean-Henri. *La plante: leçons à mon fils sur la botanique*. Paríž: Delagrave, 1876.

Emanuele Coccia: *Je pravda, keď sa hovorí, že ľudia niekedy prejavujú určitý druh neobanlivosti, čo sa týka rastlín. Existuje tu druh strachu a zašiel by som dokonca tak ďaleko, že by som ho nazval nenávisťou k týmto živým bytostiam, ktorým odopierame možnosť života.*

Francis Hallé: Taký strach súvisí s lesmi, nie s rastlinami. Tento pocit je veľmi starý, datuje sa už od rímskej civilizácie. Pre Rimanov bol les miestom „cudzích, neznámych ľudí“. Bol to les, kde sa skrývali barbari. Okrem toho francúzske slovo „forêt“ (les) pochádza z latinského slova „foris“, čo znamená „vonku“. V angličtine sa slovo „foreign“ odvoláva na to, čo nepoznáte, čo je ďaleko. Môže to byť spôsobené ekologickým odkazom staroveku, že strom je i naďalej považovaný za materiál určený na obchod, čo nie je veľmi chvályhodné. My sme ustrnuli niekde medzi strachom z lesa a túžbou predávať drevo.

Emanuele Coccia: *Vaša práca však podporila rastúce intelektuálne povedomie. Inakosť je teraz niečo, čo je už uznané a prijaté.*

Francis Hallé: Čiastočne je to pravda. Ale drevorubačov to neovplyvnilo. V čase, keď sa k nim táto správa dostane, lesy už nebudú existovať. Je hrozné byť svedkom ich ničenia. Ak by moji súčasníci videli pralesy v Tasmánii, stratili by reč! Nachádzajú sa na druhej pologuli, ale v rovnakej zemepisnej šírke ako tie v Európe. Neďaleko od nás, v Poľsku, sú pralesy v oblasti Białowieża tiež ohrozené. Keď som sa o tejto hrozbe dozvedel, cítil som, že prišiel čas reagovať, a to podporovaním obnovy pralesov v západnej Európe, ktoré treba rozšíriť do niekoľkých krajín. To je jeden z mojich ďalších projektov. Mohli by sme vstúpiť do lesa, ale len za určitých podmienok, aby nedošlo k poškodeniu stromov. Zatiaľ sa nič také oficiálne nezaviedlo, ale myslím si, že to čoskoro príde. Realizácia tohto projektu má však podvrtný rozmer, pretože v súčasnosti sa veci musia udiať veľmi rýchlo. Toto dobrodružstvo je však projektom na viac ako tisíc rokov, projektom na medzigeneračnú spoluprácu.

Emanuele Coccia: *Často zdôrazňujete časové dimenzie. Stromy sú jedným z tých živých tvorov, ktoré majú schopnosť žiť veľmi dlho.*

Francis Hallé: Áno. A oveľa dlhšie ako my. Tu v Montpellier jeden článok v miestnych novinách *Midi Libre* opisuje obdiv sto rokov starého olivovníka. Ale veď to je smiešne. Olivovník vo veku 100 rokov je ekvivalentom malého školáka v krátkych nohaviciach! Veci sa stávajú zaujímavými od 2 000 rokov vyššie.

Emanuele Coccia: *Ako vysvetľujete dlhovekosť stromov?*

Francis Hallé: Na to existuje krátka a dlhá odpoveď. Tím vedcov na univerzite v Oviede v severnom Španielsku poukázal na to, že u ľudí dochádza k metylácii DNA v priebehu celého života, zatiaľ čo u stromov sa to deje každoročne⁴. Púčik, ktorý sa otvorí na jar, je úplne svieži. Žiadne gény nie sú metylované, metylujú sa postupne v lete. Na ďalšiu jar začne demetylovanie a celý proces sa začína opakovať. Prvou reakciou na tento jav je, že strom zostáva mladý. Ale to platí len v priebehu niekoľkých sto rokov. Druhá reakcia vysvetľujúca, prečo niektoré stromy dokážu žiť aj tisíce rokov, je tá, že sú schopné vegetatívneho rozmnožovania sa, zatiaľ čo ľudia sú v tomto úplne neschopní! Pôvodný strom vyháňa výhonky zo svojej hlavnej časti alebo pri koreni, inak upadá a kľíči. Má 36 možností vegetatívneho rozmnožovania, ktoré sú časovo neobmedzené. Dnes je známe, že táto nesmrteľnosť sa týka asi stovky drevín.

Emanuele Coccia: *Strom dokáže žiť veľmi dlho, ale jeho prežitie je často ohrozené prostredím, v ktorom sa nachádza.*

Francis Hallé: Život rastlín nie je jednoduchý, pretože rastliny sa dajú jesť a nemôžu sa pohybovať. Aby unikli smrti, prvým riešením je, že sú oveľa väčšie ako ich predátori. Vlastne stromy sú veľké, a to je ich spôsob, ako nezmižnúť. Zvieratá môžu zjesť časť stromu, dokonca aj jeho veľkú časť, ale strom bude rásť aj naďalej. Práve tento neobmedzený rast stromov toto všetko umožňuje. Ide o formu prispôsobenia sa stromov v reakcii na ohrozenie predátormi.

Emanuele Coccia: *Napriek ich impozantnej veľkosti muži ani ženy nepovažujú stromy a rastliny za to čo zvieratá. Je to veľmi zvláštne a tento názor vzniká už v mladom veku. Napríklad v detských knihách majú zvieratá vždy svoju identitu: to je lev, to je panter a tak ďalej, ale rastliny sú v knihách iba zelenými škvrkami. Nikdy nepredstavujú niečo konkrétne.*

Francis Hallé: To je pravda. Vnímame zvieratá, ale k stromom a rastlinám sme necitliví. Toto porovnanie medzi rastlinami a zvieratami bolo pre mňa vždy niečím mimoriadne prínosným. Vo všetkých oblastiach existuje neobmedzený počet rozdielov medzi rastlinami a zvieratami. Keď zvieratá žerú, energia do neho vstupuje cez vnútorné povrchy, tráviaci povrch. Pre rastliny platí opak: energia do nich vstupuje cez vonkajší povrch. Pohľad na vonkajší povrch rastlín nás učí takmer všetko, čo o nich potrebujeme vedieť. U nich neexistuje žiadne vnútorné prostredie. Nie sú duté. My ako zvieratá máme všetci určité dutiny a objem. Ideme viac do objemu, zatiaľ čo rastliny sú povrchové. Aby sme prežili, my, úbohé zvery, sme nútené naháňať sa za jedlom. Rastliny si jedlo zaobstarávajú vystavovaním sa slnku s nohami vo vlhkom teréne. Rastlinné výkaly sú molekuly lignínu, ktorý udržiava cievy otvorené. Všeobecne platí, že zvieratá o svoje výkaly záujem nemajú. Navyše ich vylučujú cez zadnú časť tela a vlastne sa hneď od nich vzdialia, pretože ich ďalej nevyužívajú. Naopak rastliny svoje výlučky zachovávajú a počas života ich ďalej používajú. Ďalší protiklad: rastliny sú oveľa mobilnejšie ako zvieratá. Ak unikne zo ZOO nebezpečné zviera, do 48 hodín ho zabijú. Ak uletí semienko z botanickej záhrady a pristane na útese vzdialenom desať kilometrov, nič sa nestane. O 50 rokov šikovný botanik môže prísť na to, že mu táto bizarná rastlina pripomína Venezuelu a pýta sa, čo robí práve tu. Dokonca nie je dôvod to ani nahlasovať príslušným orgánom, keďže nejde o bezprostredné nebezpečenstvo. Rastlina sa rozmnoží a útes pozdĺž pobrežia Côte d'Azur alebo na talianskej riviére sa tak pokryje rastlinkami z Venezuely. Ľudia si toto neuvedomujú. Stromy a rastliny majú slobodu, akú zvieratá nepoznajú. Majú úplnú anonymitu.

Emanuele Coccia: *Aké ohromné šťastie!*

Francis Hallé: Často sme problémami, ktoré sa týkali rastlín, opovrhovali a opovrhujeme nimi dodnes, ale v skutočnosti sa to zlepšuje. Ak nezmeníme pohľad na globálnu ekológiu, naša spoločnosť pôjde od zlého k ešte horšiemu. Táto zmena je v danej chvíli stále utópiou, ale my ju naozaj veľmi potrebujeme, inak náš svet dlho existovať nebude. Pre ľudské bytosti je to bolestivé, pretože to znamená pád z nášho piedestálu. Myslím, že od čias Kopernika, Darwina a teraz v rámci hnutí v prospech rastlín sa ľudská rasa vždy dostáva o stupeň nižšie. Stráca svoju centrálnu pozíciu. Jedného dňa sa ma priateľ spýtal: „Ak by ľudia vymizli, komu by to okrem nás prekážalo?“ Považoval som tú otázku za trocha drsnú, ale pravdivú. Montpellier, január 2019

Rozhovor vznikol v rámci výstavy Stromy, ktorá sa uskutočnila vo Fondation Cartier pour l'art contemporain v Paríži (12. 7. 2019 – 5. 1. 2020). Viedol ho filozof Emanuele Coccia (1976). Text rozhovoru je prevzatý z Guide visiteur Nous les Arbres, Fondation Cartier pour l'art contemporain, 2019, s. 6 – 9. Dostupné na <https://www.fondationcartier.com/en/exhibitions/nous-les-arbres>

Z angličtiny preložila Zuzana Falatová.

⁴ Nahradenie metylradikálu za atóm vodíka v molekule.